

У чарівному дивосвіті книги

Юрій Бондаренко. Шахтар1:1 Бешикташ.
Оповідання. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2019. –
160 с.

У переддень Нового, 2020, року в Ніжині вийшла друком нова книга українського педагога, професора Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Юрія Івановича Бондаренка. Це - збірка оповідань із красномовною назвою «Шахтар 1:1 Бешикташ». Хочу відразу застерегти поціновувачів футбольної тематики, книга не про улюблену гру мільйонів українських вболівальників. Назва лише тло на якому розгортаються цілком реальні і нереальні події про які йдеться у книзі. Але не будемо поспішати, давайте все з'ясуємо поступово.

Ім'я Юрія Бондаренка добре відоме поціновувачам літератури Чернігівського краю. Вихованець літературної студії Ніжинського державного педагогічного інституту імені М.В. Гоголя, якою тоді керував вікопомний Павло Олександрович Сердюк, він увійшов у регіональну літературу як поет-лірик із непересічним відчуттям світу, добрим мовним вишколом та самобутнім образним набутком. По закінченню вишу вчителював у школах Ніжинщини, згодом став асистентом кафедри методики викладання української мови та літератури у рідному вузі і з головою поринув у світ науки. Успішно завершив навчання в аспірантурі, захистив кандидатську дисертацію, а згодом і докторську. Зрозуміло, що на цей час літературні справи довелося відкласти...

Але справді мистецький хист не втрапиш..., він продовжував жити і хвилювати вченого, а тому Юрій Іванович поряд із науковими та методичними статтями писав ще й оповідання, друкувавши їх у періодичних виданнях і збірниках.

У 2017 році свій мистецький доробок педагог упорядкував у збірку оповідань «Фарца», яку чомусь видав під літературним псевдонімом *Юрій Іванович*, перенісши наголос на другий склад (на балканський манер). Чи була в цьому потреба? Ну, це вже суто авторська справа..., а тому з першою книгою Юрія Бондаренка широкий читацький загал не мав змоги ознайомитися через літературне псевдо, а ще через невеликий наклад. Але в Ніжині книга мала

справжній успіх..., відбулося кілька презентацій, книгу активно обговорювали викладачі та студенти місцевого університету. Вона одразу ж стала раритетом.

У своїй першій книзі Юрій Бондаренко проявив себе, як неперевершений оповідач, майстер фантастичного сюжету, переконливий наслідувач стилю української «химерної прози». У кращих традиціях Юрія Щербака та Євгена Гуцала він змалював життя українського провінційного містечка з його вадами та здобутками. Вийшло цікаво, самобутньо і напрочуд актуально... Книга одразу завоювала численну аудиторію прихильників, отримала багато позитивних відгуків. А тому на другу книгу автора очікували з нетерпінням...

І ось це відбулося. Зазначу відразу – книга не розчарувала..., навпаки, додала нових фарб до мистецької палітри автора. На моє глибоке переконання Юрій Іванович значно додав у плані авторського сприйняття світу. Він став більш переконливим, саркастичнішим, непоступливішим у своїх естетичних підходах та переконаннях. Виразніше окреслив свою авторську позицію. Ні, він її кардинально не змінив..., ми таки продовжуємо жити у химерному світі, який переповнений усілякими чудасіями та дивними людьми, але цьому є певне пояснення. Ми тривалий час жили у «правильному», «унормованому», «соціально справедливому» суспільстві «вільних людей», що втратили відчуття реальності. Автор змушує нас переоцінювати життєві цінності, шукати нові художні орієнтири у цьому світі хаосу і абсурду. А що головне, він спрямовує нас шукати у людині людське. Взяти хоча б за приклад його оповідання «Апофеоз». Сюжет вражає своєю простотою: дівчина Дуся виносить до контейнера відро з побутовими відходами; водій сміттєвоза, щоб пожартувати з нею, рушає, змушуючи дівчину наздоганяти; і раптом сміття починає бунтувати, відро зростає до рівня п'ятиповерхового будинку, перекидається, засипавши вулички містечка сміттям. Кілька діб місто бореться зі сміттям та не може його збороти... Дуся з водієм, втікаючи від сміття, заїздять на сміттєзвалище: «Дивись, як тут прекрасно! Дивись, як тут неповторно! – вигукнув водій машини-сміттярки, намагаючись приголомшити дівчину». Дівчину охопило піднесення..., це був справжній апофеоз людини, яка змінила світ. До банальності проста і життєва історія... Пам'ятаєте, нещодавні історії із львівським та чернівецьким сміттям, рештки якого знаходили аж на Чернігівщині. Уявляєте, сотні сміттєвозів курсували Україною, перетворюючи її на велике сміттєзвалище. Але найстрашніше, що до цього бруду призвичаювалися сотні тисяч звичайних людей, сприймаючи його за норму життя. Ось така звичайна історія із зовсім незвичайною мораллю... Чи можна жити у такому світі із «незасміченою» душею? Автор лишає це запитання без відповіді..., на нього кожен має відповісти сам.

Такі ж морально-етичні шукання закладені в сюжети оповідань «Арістотель», «Агата Крісті», «Зброєносець» та в інших. За зовсім невибагливим сюжетом криються значні соціальні проблеми. Їх і має вирішити читач.

Або ще одна напрочуд химерна історія, яка описана у оповіданні «Діти Великої Матері». Ватажок вовчої зграї Мардок, повернувшись із вдалого полювання, дізнається, що у лігві зник Інтернет. А без нього ніяк не можна дізнатися, куди мігрують стада оленів... Щоб уникнути голодної смерті Мардок має іти на поклон до Великої Матері. Його шлях має пролягти через землі Великої Білки, Великої Жаби, Великої Щуки, Великої Мухи. Він мужньо долає його. Але Велика Мати вимагає непомірної жертви: зібрати усі гаджети, комп'ютери і ноутбуки та й кинути їх у жертвний вогонь. Не всі пристають на цю пропозицію. Починається велика битва... Війна знищує все. Та коли зраний Мардок полишав місце бою, то на одному пеньку помітив вцілілий ноутбук під'єднаний до Інтернету. Він лишився біля нього, згодом до нього приповзли вцілілі діти Великої Жаби, Щуки, Білки та Мухи... Життя відновилося. Чи варто пояснювати цю алегорію? Думаю, потреби немає... А чи варто осмислювати підняту проблему? Безперечно!

Автор не прагне спекулювати на читацьких інтересах своїх поціновувачів. Він просто прагне «по-іншому» вирішити наболілі проблеми сьогодення. За допомогою іронії, самоіронії, іронічної поведінки своїх героїв він проектує ці проблеми на людське сумління, щоб актуалізувати їх.

Хочу засвідчити, що рівень філософського осмислення автором піднятих у оповіданнях проблем, значно зріс, що виразно відрізняє нову книгу від попередньої. Прагнення подати світ з позиції героя соціального «безчасся» (тобто злодія, бомжа, людини розгубленої, соціально незахищеної) змушує автора відмовитися від реалізму і творити сюжети постмодерністської свідомості. Він маніпулює своїми героями, вдається до іронічної гри з ними... Особливо це вдало проявляється у оповіданнях «Кращий світ», «Білочка/ «Білочка», «Моцарт і Сольєрі», «Нічого не трапилося», «Стрибок! Сальто! Поцілунок!» та інших. Усі 19 оповідань нової книги щедро опромінені світлом авторського задуму: «зробити світ кращим, а людей добрими».

Варто сказати добре слово і про мову творів. Юрій Іванович і у другій своїй книзі вражає досконалістю авторської мови. Відчувається, що виробленню індивідуального авторського стилю він приділяє велику увагу. Мова його творів літературна, професійно бездоганна. Мова ж героїв оповідок - персоніфікована, подекуди насичена жаргонізмами та сленгом, як того вимагає сюжет.

Коли ж говорити про особисті уподобання, то мені найбільше у книзі сподобалося оповідання «Сирзавод». Поясню чому саме... Перш за все тому, що у ньому надзвичайно реалістично закарбовано час 70-х років ХХ століття, а саме час «періоду розвиненого соціалізму» і моєї студентської юності. Майстерно передано не лише картини «соціалістичного буття», але й дух епохи, у якій людина людині «друг, товариш і брат». Так от, три старшокласника міської школи №3 побили одного учня школи №1, така зав'язка конфлікту. Щоб відновити справедливість, старшокласники школи №1 вирішили поквитатися за товариша і викликали на чесний бій його супротивників. Коли школярі зійшлись для двобою, поблизу шлюза, з'ясувалося, що у кривдника батько працює директором сирзаводу і він, щоб уникнути бійки, ладен відкупитися голівками сиру... Усі пристали на цю пропозицію, усі окрім покривдженого... Його стали умовляти навіть однокласники. А що ж він? ...Його душу охопила ще більша гризота: «Буває ж у людей батько! Із сирзаводом! А мій недобатько – падлюка! Мене зробив і кудись подівся! Я ж тепер сам відбивайся!» Сашко сам кинувся на Дениса, повалив і почав бити... Спочатку за себе, потім – за свого недобатька, далі – за Деньчиного (щоб не був таким крутим), і окремо за сирзавод. Оце і все... Буденна історія. Але ж ні...

Мене вразило, як автор майстерно застосовує гротеск як засіб для зображення героя радянського часу, «маленької людини»..., як передає духовний світ покривдженої людини, його емоції, переживання..., не лише за себе, але й за «недобатька». Автор вдається до деперсоналізації, щоб підкреслити ницість «жертв системи». Ось такі парадокси часу, який нам з автором довелося пережити...

І, зрештою, про заголовок книги... «Шахтар» 1: 1 «Бешикташ». Це своєрідний підтекст книги. Він внесений до сюжету усіх оповідань, хоча і побіжно... Спробуємо розібратися: «Шахтар» - флагман українського футболу, лідер; «Бешикташ» - третя команда турецької Суперліги. Здається до чого тут нічия? Має перемагати сильніший! Так воно і сталося... За останнє десятиріччя «Шахтар» тричі перемагав «Бешикташ» (2:0; 1:0; 4:1), але то в реальному житті. А яку ж таємницю зберігає підсвідомість? «Шахтарі» у вболівальницьких колах мають прізвисько «кроти», «Бешикташ» - «чорні орли». Ось такі парадокси долі... Отож, двобій людини і суспільства автор оцінює як нічию... Йому видніше..., на те він автор.

Я ж хочу привітати колегу із виходом нової книги і щиро побажати йому творчої наснаги та здоров'я, а книзі легкого шляху до читача.

Олександр Забарний – письменник, доцент НДУ ім. Миколи Гоголя

